

УДК 737.22 : 930.2

Сухонос Р.Ф.

старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ АТРИБУЦІЇ МЕДАЛЕЙ ЗАМОРСЬКИХ КАМПАНІЙ ФРАНЦІЇ 2-Ї ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ

При прикладному знайомстві з предметами фалеристики Франції часто постає проблема атрибуції часу виготовлення того чи іншого зразка. Протягом ХІХ століття на переважній більшості з численних медалей пошани міністерств Другої імперії, а потім і Третьої республіки, вирізалось гравером чи карбувалось ім'я нагородженої особи, а також рік здійснення подвигу чи подання до нагородження. В той же час пам'ятні медалі за військові кампанії залишались безіменними.

Вручення пам'ятних медалей військовим як в армії, так і на флоті часто затягувалось на роки. В таких обмежених за часом і людьми кампаніях як Друга опіумна війна, Перша і Друга франко-малагасійські війни, Перша і Друга франко-дагомейські війни, більшість військових отримали свої відзнаки за період в 1...2, максимум до 3-х років. А в масштабних конфліктах з великою кількістю залучених військ, таких як Мексиканська експедиція, Тонкінська кампанія, Боксерське повстання – до 7 років. Це легко відслідкувати за іменними дипломами, які вручались разом з медалями.

Практично одночасно з офіційними нагородженнями починалось виготовлення так званих «приватних» медалей (фр. fabrication privée). Вони були затребувані на випадок втрати офіційної медалі; в очікуванні офіційної медалі, яка «запізнюється»; а також для колекціонерів-фалеристів. Випускаються такі медалі дотепер, тому питання їх ідентифікації має значний практичний інтерес.

Так, у медалі за Другу опіумну війну в Китаї (рисунок 1, а), заснованої декретом імператора Наполеона III в 1861 р., головним фактором для розрізнення є ім'я медальєра, клейма і тип вушка медалі. Офіційні медалі виробництва паризького монетного двору (фр. Monnaie de Paris) виготовлені зі срібла, підписані ім'ям скульптора Альберта Барре – «BARRE», з великим округлим вушком, клеймами «голова орла» на вушку і «якір» на реверсі є артефактами своєї епохи. Медалі, підписані «SACRISTAIN F.», «E.FALOT», «E.F.», або зовсім без імені медальєра, а також медалі із вушком типу «маленька куля», – виготовлені приватно, і часто значно пізніше. Вони можуть супроводжуватися клеймами срібла: «голова кабана» (1870-і – 1960-і роки), «краб» (1960-і – 1980-і роки) (див. рис. 2), а також клеймами виробника.

а – Médaille commémorative de l'expédition de Chine;

б – Médaille commémorative de l'expédition du Mexique

Рисунок 1 – Медалі часів Другої імперії

Оригінальна медаль за Мексиканську експедицію, встановлена декретом в 1863 році (рисунок 1, б), виготовлена на державному монетному дворі Парижа – також єдиного зразка: підписана «BARRE», з циліндричним вушком, має клейма «голова орла» і «якір» на реверсі. Одночасно незалежно від монетного двору також почався випуск приватних медалей, зокрема, підписаних «SACRISTAIN.F.», без клейм. Починаючи з 1863 року і до наших днів також інші фірми виготовляють схожі медалі, але з відмінностями: без імені скульптора; часто без клейм, з клеймами «голова кабана» або «краб»;

медалі з бронзи або посрібленої бронзи з відповідними клеймами на гурті («BRONZE» і «AB&Cie») виробництва Arthus Bertrand (1960-і роки).

а – «голова орла»; б – «якір»; в – «голова кабана»; г – «фасції»; д – «краб»; е – «ріг достатку» (~); ж – «~1~»; з – «~ARGENT»; і – «~IARGENT ~»

Рисунок 2 – Клейма на срібних нагородах Франції

Медалі за Тонкін (1885 р.), Мадагаскар (1886 р.), Дагомею (1892 р.) (рисунок 3, а, б, в) були засновані вже за часів Третьої республіки. І це одразу видно з нового дизайну медалі. Замість профілю імператора на аверсі медалі тепер портрет жінки – символу Франції, підписаний ім'ям скульптора «DANIEL DUPUIS».

На цих медалях виробництва монетного двору Парижа, починаючи з 1880 (за іншими даними з 1886) року, на реверсі медалі обов'язково ставилось клеймо «ріг достатку» (далі використано позначення «~»). Додатково на гурті могло бути клеймо:

- «~ARGENT» – з 1880 до 1913 року;
- «~ARGENT~» – з 1901 по 1913 р.;
- «~IARGENT~», «~IARGENT», «~1~» – з 1903 по 1972 р.;
- «~2ARGENT~», «~2~» – з 1921 по 1997 р.;
- «~1*~» – з 1973 по 1996 р.

На офіційних медалях за Мадагаскар (1886 р.) і Дагомею (1892 р.) також має бути клеймо «фасції» (клеймо Жана Лагранжа – головного гравера монетного двору Парижа в 1880–1896 рр.).

а – Médaille commémorative de l'expédition du Tonkin; б – Médaille commémorative de Madagascar (1886 р., реверс); в – Médaille commémorative de l'expédition du Dahomey; г – Médaille commémorative de Madagascar (1896 р.) з пізнім кулястим вушком

Рисунок 3 – Медалі колоніальних кампаній часів Третьої республіки

Автор портрету медалі 2-ї кампанії за Мадагаскар (1896 р.) (рисунок 3, г) – Oscar Roty. Маркування офіційного випуску – «~ARGENT» на гурті медалі та на реверсі срібної накладки на стрічку. Більш пізні випуски монетного двору мають відповідні більш пізні клейма, зокрема «~1~», «~IARGENT», «~1*~», а приватні виробники ставили «голову кабана» та фірмове ромбовидне клеймо.

Загалом, на вказаних медалях Третьої республіки зустрічається 4 типи вушка:

- «оливка» (фр. olive) – оригінальна медаль монетного двору Парижа;
- «куля» (фр. boule) – більш пізні випуски монетного двору Парижа, приватні випуски;
- «подвійний конус» (фр. biconique) – більш пізні випуски монетного двору Парижа, приватні випуски;
- «циліндр» (фр. tubulaire) – приватні випуски.

Медалі приватних випусків часто не мають клейм, імені скульптора, можуть бути виготовлені не із срібла (мельхіор, посріблена бронза).

Дослідженню різновидів Médaille coloniale (1893 р.) присвячено фундаментальну працю Patrick Binet, тому детально її не розглядаємо. Але наведені вище дані про клейма монетного двору Парижа для колоніальної медалі і її планок також справедливі.

Загалом, можна стверджувати, що атрибуція предметів фалеристики за клеймами та особливостями виконання вушка дозволяє відокремлювати аутентичні предмети від предметів пізнішого виготовлення. Це потребує специфічних знань, великого масиву високоякісного фотографічного матеріалу для порівняння і кропіткої нумізматичної роботи.